

Darja Keréc

"Vszigdár po mozsevoj voli hodi i nigdár njemi ne gucsi proti"

(O "soboški ženski eliti" in njenih prvih feminističnih zahtevah na začetku 20. stoletja)

"... Zelo se bojim izboljšav, ker se hote ali ne hote spomnim, da celo svetovljanski dogodki govorijo o nekakšnih resnicah in predvsem naše majhno družbeno življenje nesporno kaže, da čim koreniteje so hoteli popraviti družbeni red, ki mnogim ni bil po godu, tem bolj se je ta Pokvaril."¹

Kaj je pisca (pod psevdonimom "S") pripravilo do tega, da niti javno ni mogel skriti jeze in ogorčenja, glede na to, da so Madžari radi prikrivali, kar je bilo v njihovi domovini "slabega" ter "napihivali" vse, kar je bilo vredno hvale, tudi vsako manj posrečeno "novotarijo"? Ali je bil kraj, kakršna je bila Sobota konec 19. stoletja mesto, "vredno svojega imena", o tem si lokalni povzpetniki niso belili glave. Veliko bolj vztrajni pa so bili lokal-patrioti, še posebej, kadar je šlo za tematiko z nacionalnim ozadjem.

V primeru Sobote je bila "družbena hierarhizacija" poskus identifikacije mestne inteligence ter premožnejših posameznikov z elitno - v središču Ogrske živečo - gospodo; stik z lepšo ali "višjo" drugačnostjo je bila ena svetlih točk njihovega vsakdana, zato tudi ne preseneča tolikšna "zvestoba" Szápárijevim, zadnjim soboškim grofom.²

Nemirno in sprememb polno obdobje, v katerem je bilo dotlej zabeleženih največ izumov in iznajdb, se je - zdi se na prvi pogled - komajda dotaknilo te obrobne slovenske pokrajine, vendar Sobota kot njeno središče ni konstantno zaostajala za ostalim svetom, le da so v stik z novostmi in novimi idejnimi tokovi prišli zvečine tisti, ki jim je bila že vnaprej dána možnost socializacije. A tudi ta je bila največkrat ovirana zaradi geografske oddaljenosti, vendar je kljub temu večina soboških Madžarov in Madžark v sociološkem in kulturnem

smislu lobirala v peštansko okolje.

Preskok v novo stoletje je prišel veliko bolj do izraza v spremenjenih pogledih na moderne, to je "zahodnjaške" tokove, kar je v praksi "izkoristila" predvsem mladež, ki se je na veliko ogorčenje Cerkve pustila novodobno vzgajati, in v politični angažiranosti sledila liberalnim smernicam.

Ob vseh moralnih, političnih in podobnih problemih, s katerimi se je ubadala Cerkev, je tistim, ki so krojili javno življenje v Soboti več časa ostajalo za neobremenjeno in sproščeno (vse "v mejah dovoljenega") uvažanje Sobočancev v svet kulture, take kot je bila denimo prisotna v bližnjem Keszthelyju ali Szombathelyju, če že ne v Budimpešti ali na Dunaju.

Dan soboške "gospode" se je začel ob "Pálinkás jóregelt!", to je z jutranjim šilcem slivove žganice, vendar so "lokalni izbranci" zvečer, kot je to zahtevalo nenapisano pravilo, bistre glave in s kančkom "ogrskega snobizma" ob spremstvu izvoljenih gospa ter gospodičen prestopili prag izbranega salona ali kavarne.

Vendar je gospod nekaj veljal le, če je bil član mestne Kazine,³ za katero lahko upravičeno trdi-

³ Soboška inteligenca je za mesto svojega intelektualnega shajališča kot edini primeren prostor izbrala tistega v hotelu Dobray. Sámó društvo je bilo ustanovljeno leta 1877 in je na začetku imelo 20 do 24 članov (Mév, 5. september 1909).

Društvo ni imelo lastnih prostorov od samega začetka, pač pa le eno srednje veliko sobo v omenjenem hotelu oz. gostilni, katerega lastniku Johannu Dobrayu je moralo vodstvo Kazine plačevati na osnovi članarine letno 1000 K. Člani so občasno zaposlili (najeli) tudi natakarja, ki je dobival 10 K mesečnega plačila.

Popolno prenovo Kazine so njeni člani dočakali 2. septembra 1909, ko je na sobotnem otvoritvenem večeru predsednik društva Pósfay Pongráz med drugim dejal: "V letih od 1860. do 1872. leta je Sobota imela drugorazredno vlogo, saj so bili uradi treh občin takorekoč na deželi ("a provincián", op. D. K.), šele po spremembi za-konov, ko se je uprava ločila od gospodarstva, so se ti uradi s 1. januarjem 1972 preselili v Mursko Soboto.

Upravičeno lahko imenujemo uradnike ter inteligenco za resničnega dejavnika naše družbe, saj iz njihovih vrst izhaja napredek ter pomeni tudi izvir kulture (...). Naša Kazina obstaja že 32. leto..." (Prav tam).

O namenu in cilju Kazine je spregovoril tudi novo izvoljeni član dr. János Czifrák: "Soboška Kazina kot de-

¹ Iz članka z naslovom "Milo" (Szappan), ki ga je iz 5. januarja 1890 v soboškem tedniku Muraszombat és vidéke (dalje: Mév) objavil ogorčen domačin.

² Novoveški razvoj Sobote je povezan z grofovsko rodino Szápáry, ki je prevzela grajsko posest ter lastništvo nad soboškim trgom po letu 1685, ko so po moški veji izumrli prvotni lastniki Széchiji (Széchy).

mo, da je bila osrednji, če že ne edini faktor družabno-kulturnega utripa tedanje Sobote, med drugim pa tudi najpogostejši kamen spotike med soboško žensko populacijo.

Kako samozavestno so ob otvoritvi novih prostorov Kazinskega društva gledali na turistično ponudbo in kakšen pomen je društvo imelo napram mnogim Sobočankam - za uveljavljeno mestno gospodo, piše soboški tednik takole:

"Gospoda, ki prihaja k nam, se ne more načuditi prijetnemu in dobremu življenju v Murski Soboti. Marsikateri uradnik nam pove, da se zelo rad vrača k nam. To ne jemljemo kot neko kurtoazno izjavo, to je realnost, pač pa kot dejstvo, da pri nas pod okriljem Kazine moške preživijo zelo intenzivno družabno življenje v največjem sožitju, kar je v nekaterih županijah prisotno v manjši meri..."⁴

Vendar družabno-kulturni utrip Sobote ni bil omejen le na Kazinsko društvo, predvsem bralna kultura naj bi bila v primeru gospodov, gospa in gospodičen še vedno znamenje napredka, razgledanosti ali vsaj "stvar dobrega okusa", za kar pa mesto z nekaj manj kot 3000 prebivalci ni imelo zadostnih pogojev, ob čemer je treba poudariti, da so bili tisti, ki so sledili vsakršnim kulturnim (ali modnim) smernicam skorajda izključno madžarskega (in ne slovenskega!) rodu:

"Ni bralnih društev, ni občinskih knjižnic in jih niti ne bo, če se kot čudež v pravljicnem svetu ne bodo same od sebe vzpostavile. Kaj je edinstvena, takomenovana ljudska knjižnica v Murski Soboti in kaj pomenita njen obstoj ter prihodnost, naj kdorkoli vpraša njenega upravitelja! Ali bo jokaje odgovoril ali bo povedal nekaj prav čudnega.

Po kazalu poštnih transportov k nam prispe večje število političnih listov, nekaj poljudnoznanstvenih tednikov, še manj strokovnih časopisov in komaj kakšna revija. Žalostno stanje se v svojem zavraščajočem pomenu besede spregleda le, če pogledamo, koliko ljudi vzame v roke kakšen časopis?!

Razen časopisov in revij državnega pomena je v vsaki izobraženi in napredni družbi rezervirano pomembno mesto za lokalne časopise. Saj preko njih komuniciramo z bolj oddaljenimi, preko njih nas spoznavajo, da druge cilje sploh ne omenjam.

Ampak saj ima Murska Sobota svoj lokalni časopis (to je Múraszombat és vidéke, op. D. K.), ki je takšen, kakršen pač je. Morda pa se upravičeno postavlja vprašanje: ali dosega svoj cilj, in ali stori

javnik našega družbenega življenja, čaka tudi v bodoče na velike naloge. Da bi na tem koncu države zadostili državljanskim dolžnostim, sprejmemo ob slovesni otvoritvi novih prostorov v čast prisego, da se bomo spoštovali, ne glede na družbeni položaj in vero, si skupaj prizadevali za razvoj, kulturo ter služili interesom ljubljene madžarske domovine." (Prav tam).

⁴ Prav tam.

kaj za to, da bi se ta cilj, razen tedenskega izida, dejansko uresničil?"⁵

Sobočance in Sobočanke je izven zavetja domačih ognjišč, ob obligatornih nedeljskih sprehodih po mestnem parku, družilo ravno zanimanje za čtivo; tisti, ki pa so bili navdušeni bolj nad govorjeno in manj nad pisano besedo, so lahko uživali ob gledaliških predstavah, ki so intenzivno zapolnile praznino v soboškem (kulturnem) vsakdanu šele v začetku tega stoletja. Lahko so se "razjokali" nad Bernsteinovo dramo "Tat" ali pa si "po-brundavali" ob zvokih operete Willnerja in Grünbauma.⁶

Srčnim in podobnim zapletom, povzročenim od "spletičnih gospodičen" ter "ljubosumnih gospodov" se soboški "uživalci kulture" niso nasmejali le ob gledaliških predstavah - čar izuma bratov Lumière se je v začetku 20. stoletja dotaknil tudi Sobote, kot sporoča tudi spodnji reklamni oglas, ki vabi 22. aprila 1906⁷ na ogled kinopredstave, ki je bila ob večerni uri namenjena predvsem moškemu delu občinstva:

SEITZ N.-féle

KINEMA TOGRAF

Múraszombat, a Sétatéren.

Az előadások hétköznapi napokon délután 4 órákor és este 8 órákor, vasár- és ünnepnapokon d. u. 3, 4, 5 és 6 órákor, este 7 és 8 órákor kezdődnek. Minden este 9 órákor férfieleadás.

A n. é. közönség számára látogatását kéri, tisztelettel

A tulajdonos.

In če so gospodje uživali ob teh novih predstavah, so dame našle veselje v sodelovanju pri dobrodelnih društvi, bile pa so tudi "od Boga poslane" spremljevalke sopotnikov ob vsakoletnih in mesečnih društvenih (med temi je nedvomno izstopal tisti, prirejen od društva VMKE, to je "a VMKE⁸ - bál"), županijskih (a megye - bál, meš-

⁵ Prav tam.

⁶ Mév, 29. avgust in 5. september 1909.

⁷ Mév, 22. april 1905: "N. Seitz prireja v Soboti, na glavnem sprehajališču (parku) kinopredstavo. Predstave bodo vsak delavnik popoldan ob 4. in 8. uri, ob nedeljah in praznikih v tem mesecu pa ob 3., 4., 5. ter 5. uri in zvečer ob 7. in 8. uri. Ob deveti uri zvečer tudi predstave za moške. Vabljeni, pridite v čim večjem številu. S spoštovanjem, prireditelj."

⁸ Magyar Közművelődési Egyesület je bilo Madžarsko prosvetno društvo, ustanovljeno 28. oktobra 1897 z namenom razširjanja madžarske (govorjene in pisane) besede v pokrajini ob Muri. Društvo je razširjalo madžarsko čtivo in ustanavljalo "ljudske" knjižnice, šole ter

čanskih (a polgár - bál), hišnih (a háza - bál)... plesih, ki so bili priložnost za starejše in mlajše dame, da se pokažejo v vsem sijaju in čaru, ki ga premorejo, kajpak je bila najpomembnejša toaleta in idealna za to so bile "estélyek", to je večerne zabave.⁹

"Piko na -i-" je predstavljala vsakoletna silvestrska zabava (a Silvester estély), kamor so imele dostop le soproge in hčere "pomembnih mož".¹⁰

Da bi se na omenjenih plesih plesalo res "po taktu", so v mestu pogosto prirejali plesne tečaje:¹¹

Táncziskola megnyitás.
Van szerencsém Munkacsban és vidéke n. é. közönségét tisztelettel értesíteni, hogy még e hét folyamán Munkacsban 6 hétre **TÁNCZTANFOLYAMOT** nyitok.
A táncoktatást a berlini táncművészeti akadémián előzetes legújabb módszer alapján, eszélyes és főleg a testnek esztétikailag való kiképzését tartom szem előtt.
Tanítási fogom a megszokott tánczokon kívül az összes újabb tánczokat, különösen a **Gentry-Bostont**.
A n. é. közönség szíves pártfogását kérve, a legmélyebb tisztelettel.
Weisz Márton,
okleveles tánczitanító Nagyszalontán.
Bővebb felvilágosítással szolgál a kiadó:
hivatal, Bálkányi-nyomda.

Tiste Sobočánke, ki so se že od rojstva "razlikovale" od dam v izbranih toaletah in gospodičen z umetniškimi ambicijami, kakor je to narekoval

njihov stan in nenazadnje okolje, v katero je z nesojeno "pravico" posegal katoliški tisk (in to še vse do konca štiridesetih let tega stoletja), so se zavdale, da se je njih družabno življenje začelo in zaključilo (kot v večini slovenskih vasi in mestec tedanjega časa) na gostilniških ter domačih priložnostnih plesih, o katerih se je rado pisalo, da "je med našim szlovenszkim lüdsztvom prevecs razsirjeni"¹² in za katere bi nekateri najraje videli, da bi izginili iz javnega življenja. Tako se v prvem desetletju 20. stoletja nenehno pojavljajo članki, ki skušajo ne le z moralne, ampak tudi z zdravstvene plati argumentirati "škodljive strani plesa". Da bi lažje dosegli željeni cilj, so se zgledovali kar po božjih zapovedih; sedma je na primer velela: "Mores sze ogibati plesza, ár (ker, op. D. K.) sze mores ogibati pogléda drügega szpola person!"¹³ Za takšno, to je "negrešno" udejstvovanje na plesnih prireditvah so sledili neštetí napotki, med katerimi je že prvi veleval, da je treba ob odhodu na ples najprej zmoliti Boga, da se ne bi zapadlo v nemilost,¹⁴ spet drugi pa je "absurdno" zahteval: "Nigdar (nikoli, op. D. K.) nejdte zato na plesz, ár zvedite, ka de tam ona persona, k steroj (h kateri, op. D. K.) vasz vasa natura vlecse"¹⁵ ... Kaj takega je v plesa željni okolici lahko naletelo le na posmeh, saj že odkar "Zemlja pleše", je bil mik in čar "prestopenja po taktu" ravno v "srcu določene persone"... Seveda je posebna previdnost veljala za mlade gospodične,¹⁶ a se plesa željni niso vedno ravnali po vseh teh napotkih, so pa vedeli, da je "smrten greh" iti na ples ravno v času cerkvenih praznikov.

Mlada dekleta naj bi našla glavno veselje v prepevanju nabožnih pesmi po sosedskih domovih, že zato, ker so ljudje radi pozabljali na maše in to celo (kot je neodpustljivo poudarjal soboški župnik Slepec) "po nedelaj i po szvetkaj (praznikih, op. D. K.), kda sze navádno plesz drzsi", in ko "vrág najbokso szrecso, najjakso zsétvo má (najlepšo žetev ima, op. D. K.), ár te najvecs düs zapela."¹⁷

Lahko, da je "značajska drugačnost" botrovala zmanjšanemu občutku "družbene pripadnosti",¹⁸ in je - ne da bi to presenečalo - bila vloga uveljavitve v vsakdanjem (beri: javnem) življenju dodeljena tistim Sobočánkam, ki so bile seveda sposobne "intelektualno konkurirati" močnejšemu spolu:

¹² Marijin list, februar (št. 2) 1905, str. 301.

¹³ Članek "O škodljivosti plesa" (Prav tam, str. 332).

¹⁴ Prav tam.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Dekle "sze po pleszi nigdar naj ne dá od kaksega decska ali moska domo szprevajati, ár je to neizrecsno nevarno" (Prav tam).

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ "Prekmursko ljudstvo (...) očitno spominja na graščinsko hlapčevanje, ki je ubilo v ljudstvu vsako samozavest" (Slovenski narod, 9. november 1924, št. 257, str. 5).

vrtnice. Najbolj radikalni pa sta bili madžarizacija imen in vsebina osrednjega (beri: edinega) soboškega tednika. VMKE je bil pod patronanco podobnega društva v Szombathelyju.

⁹ Pravo predstavo toalet so si Sobočánke lahko priredile na primer v društvenih kabaretnih predstavah (a nóégylet cabaret). Mév (22. november) leta 1908 poroča o kabaretni predstavi, ki je, da bi "omilila" omejeni namen modne revije, v programu imela tudi predavanje o zgodovini glasse in petja (interpretacija samospevov).

¹⁰ Na eni od teh zabav, na primer ob novem letu 1908 so bile med prvimi prisotne: Árvai Henrikné (žena lastnika soboške a salona oz. kavarne Schönheit), dr. Czifrák Jánosné (žena dr. Czifráka), Schnell Jánosné, Bölcs Béláné (žena lekarnarja Bölcsa), Olajos Sándorné (predsednica "Ženskega dobrodelnega društva"), Schönviznérné Fehér Ilona (tajnica omenjenega društva), dr. Sömen Lajosné (žena odvetnika Sömena)..., pa tudi njihove hčere ("mlade gospodične"), na primer Bölcs Mácsika, Fehér Mariska, Sömen Ilonka, Takacs Irma, Árvai Bözsike... (Mév, december 1908).

¹¹ Plesni učitelj Márton Weisz spoštljivo vabi k plesni šoli: "V čast mi je vele-cenjenim Sobočáncem in okoliškim krajanom sporočiti novico, da bom že tekom tega tedna v Soboti vodil šesttedenski plesni tečaj, ki bo potekal na osnovi najnovejših plesnih metod, sprejetih in uvedenih na "Berlinski plesni akademiji", s katerimi bom posvečal največ pozornosti estetiki drže telesa. Poleg že uveljavljenih, bom v tečaj vpeljal tudi najnovejše plesne korake bostonskega meščanskega plesa. Računam na zaupanje velemenjenega soboškega občinstva, z najglobljim spoštovanjem - dipl. plesni učitelj iz Nagyszalonte Weisz Márton... Podrobnejše informacije dobite pri upravi tiskarne "Balkány" (Mév, 20. maj 1905).

"Največja ovira je ta, da lahko ženske še danes izbirajo le med maloštevilnimi poklici in tistimi, ki so ji na razpolago in zahtevajo tako nizko stopnjo izobrazbe, da zanjo ne zagotavljajo zanesljivega kruha.

Obrti se ženske malodane ne morejo priučiti, ker jih obrtniki ne vzamejo za vajenke, seveda jih ob današnji opremi in stanju delavnic niti ne morejo vzeti, saj bi moralno gotovo propadle. Res je, lahko postanejo šivilje, toda ali se "Zakon o obrti" ukvarja s tem, ali so se poklica, še preden so se osamosvojile, naučile in ga obvladajo?

Obrtne šole za ženske ni. Tiste maloštevilne, ki obstajajo,¹⁹ pa ne učijo, kako je treba služiti kruh. Nič boljše ni z intelektualnimi poklici. Učiteljski poklic je že dolgo v znamenju prevelike produkcije, in kot je povedal uradnik v kulturnem ministrstvu, je lažje imenovati ministra kot pa učiteljico. Enako je tudi s profesorskim poklicem, zaman pa si ženske izberejo medicino, še vedno jih sprejmejo z zadržkom, predvsem uradni krogi. Za farmaceuta pa je potreben denar.

Več razpoložljivih intelektualnih poklicev za ženske ni. Sodniški, odvetniški, tehniški, železniški, ekonomski poklici ogrožajo ženskost. To niso poklici za ženske.²⁰

Med "poklici", ki so se v 19. in v začetku 20. stoletja tikali ženske populacije, je dominiral vzgojiteljski, sicer pa so ženske "prisegale pokornost Bogu" ter raje stopale med redovnice.²¹

¹⁹ Ker madžarski srednješolski zakon ni dovoljeval mešane gimnazije, je bila v Soboti šele 2. februarja 1919 odprta dekliška meščanska šola; vpisalo se je 34 deklet (Miroslav Kokolj, Bela Horvat, Prekmursko šolstvo, M. Sobota 1977, str. 475).

O neprimernem in zastarelem šolstvu priča tudi poročilo šolske inšpekcije, ki je po priključitvi Prekmurja h Kraljevini opravila pregled šolskih poslopij tako v materialnem, kot tudi upravnem smislu in 59 poslopij ocenila za primerna, 23 pa jih ni ustrezalo danim normativom. Posledica ogrskega šolskega sistema je bil podatek iz leta 1919 o 151 zaposlenih učiteljih v prekmurskih šolah, od katerih jih je bilo 92 madžarske narodnosti, 51 slovenske, 1 srbske, 4 slovaške ter 1 židovske "narodnosti". Od omenjenih 92 učiteljev pa jih kar 64 sploh ni obvladalo slovenskega jezika! (Poročilo o oktobrskem obisku višjega šolskega nadzornika Gabrška in vladnega svetnika dr. Skaberneta, fasc. Višji šolski svet 1919 (2-2), AS).

²⁰ Mév, 22. in 29. marec 1914 (Članek "O feminizmu", ki ga je napisala in na večeru "Soboškega dobrodelnega društva" prebrala Ilona Kerecsény Greisinger).

²¹ Od 107. (za trinajst ni omenbe rojstnih podatkov) redovnic iz Prekmurja, jih je bilo v 19. stoletju (beri: do leta 1900) iz Sobote le 7 (za dve ni omenbe letnice rojstva). Največ jih je iz reda "Družbe Sv. Križa". Delovale so v glavnem v graški provinci (5) kot bolniške sestre in strežnice ("Maria Hilf" - sanatorij ter "Marijin zavod"), sicer pa še dve v Italiji in le dve na Ogrskem. V splošnem se je največ deklet odločalo za "redovniški poklic", in sicer iz Beltincev 11, Tropovec in Kroga 7 ter iz Bakovec in Bogojine 5 (za štiri ni podatka o letu rojstva). Marijin list (Marijin ograček), 8. september - 8.

In celo tiste, ki so stopile v učiteljske vrste, so se tudi doma morale sprijazniti z vlogo gospodinje, ki naj bi edino zadovoljstvo našla v "servilni" vlogi skrbne žene in matere, in ki naj bi možu "z veseljem" oprala in zlikala srajco, to opravilo pa bi si olajšala z uporabo kvalitetnega mila, kot zagotavlja milo, ki ga preko časopisa ponuja tale reklamni oglaševalec:²²

AKI SZAPPANT ISMER, AZ ISMERT A

Sunlight Szappan

Is. Használja a SUNLIGHT-SZAPPAN-t, úgy, ahogy akarja. Használja tetszése szerint és hasonlítsa össze más szappanokkal. A SUNLIGHT-SZAPPAN előnye minden háztartásban hamarosan szembe fog tűnni.

Egyedüli elárúsító **ASCHER B. és FIA** Múraszombat és Belláincz.

Ženski vnaprej dodeljene vloge gospodinje ni zanemarila reklama, ki je za oglaševanje istega produkta kot učinkovite "protagonistke" izbrala kar punčke, ki se večje privajajo dolžnostim bodoče žene ter matere:

A világ legjobb szappana

Sunlight Szappan

Gyapjuszövetek és vásznak bársonypuhává és hófehérré válnak Mosson Sunlight-módszer szerint és megtakarít majd munkát, időt és pénzt.

Egyedüli elárúsító **ASCHER B. és FIA** Múraszombat és Belláincz.

december 1935, str. 250 ss.

²² Tista, ki uporablja "MILO SUNLIGHT", uporablja najboljše milo. Primerjajte ga z drugimi mili; učinek bo viden v vsakem gospodinjstvu. Dobi se pri edinem dobavitelju v Soboti ter Beltincih, v trgovini "Ascher-Berger & Sin" (Mév, 19. avgust 1906).

Prvi članki, ki so indicirali na feministične "ideje", se v osrednjem soboškem tedniku pojavijo koncem prve dekade 20. stoletja, to je ob političnih in socialnih spremembah širom Evrope, pa tudi v središču Ogrske. Tako "soboška ženska elita" ni le sedela križem rok, ampak je v začetku v okviru Ženskega dobrodelnega društva" svoje očete, sopotnike, brate (in ostale, zaposlene na vseh javnih mestih) skušala opozoriti na svoje "poslanstvo" z druge - njim očitno manj ljube plati.

Ne da bi Sobota v začetku 20. stoletja postala káko žarišče feminističnega gibanja, niti ni namen obravnave tega vprašanja potencirati (pozitivno) vlogo prekmurske žene, saj se je v Soboti in okolici za časa Ogrske tako "Adamom" kot "Evam" godilo enako slabo - z izjemo privilegiranih. Le sama tema je kot drugod na Slovenskem postala kamen spotike in so se o njej razpisali skoraj vsi prekmurski časniki. Tako ne gre zanemarjati dejstva, da je avtorica "spornega" članka o feminizmu povsem utemeljeno in razumsko podala (svoje) vide-nje, ki se je izoblikovalo pod vplivom najnovejših dogodkov na Ogrskem ter na Zahodu:

"Danes še dokaj nova ideja je feminizem, ki ima v Angliji že okrog 50 - 70-letno preteklost, pri nas pa ima privržence komajda deset let, čeprav so ji bili že v preteklosti naklonjeni mnogi samostojno misleči ljudje, enako moški in ženske, pa čeprav podzavestno.

"Feminizem!" Kako strašna beseda, je to bila še pred kratkim. Spremljali so jo posmeh, pomilovanje in poniževanje; če so nekoga "ožigosali", da je feministka, je veljalo za žalitev.

In kakšna konfuzija je vladala okoli tega pojma še pred 5 - 6 leti. Vsak je o njej vedel kaj strašnega, da je sovražnik družinskega življenja, da propagira svobodno ljubezen, da hoče moškim vzeti kruh, da ženske navaja na moške manire, da je zgolj pogruntavščina neporočenih žensk etc."²³

Greisingerova pri tem v enem samem stavku podaja bistvo sporočila o pomenu ter vlogi feminizma: "Hočejo nič več in nič manj, kot priznanje ženske kot polnopravne osebe, da bi lahko znotraj družbe živele tako, kot želijo in da bi svojo usodo uravnale tako kot jim ustreza."²⁴

Da gre morda vzrok za pomanjkljivosti v duhovni izobrazbi ženske iskati v njej (ali v njeni naravi) sami, o tem piše tudi Greisingerova:

"Ne smemo zamolčati niti tega, da se je z izboljšanjem prometnih razmer povečal tudi luksuz, železnica je približala modele oblek iz velikih mest, ki jih nevešča roka domače šivilje ni obvladala. Ker

pa so se vedno našle nečimrne ženske, ki so te lepe stvari kupile in z njimi povzdigovale svojo lepoto, se je izkazalo tudi to, da moški svet ni občutljiv za lepe obleke, ravno nasprotno, kaže celo dokaj razviti estetski čut, saj se gnete okoli modnih dam. Večina žensk je iz tega potegnila nauk in se je odrekla ne samo pletenju ter tkanju, ampak tudi šivanju in je dala svoje obleke sešiti pri drugih krojačih."²⁵

In kakšne posledice je v Soboti imelo moško klubsko življenje za "nežnejši spol":

"Ker pa se je s tem delo v hiši čedalje bolj krčilo in hkrati postajalo bolj šablonsko, je ženska svojo iznajdljivost ter ambicije usmerila v kuhanje, preko česar ji je uspelo skozi dimnik v veter spustiti ne samo en dominij. Tiste, ki jih ambicija, da bi v polovici ali pa po vsej županiji (Železni županiji, op. D. K.) za vsako ceno govorili o njihovi čudoviti kuhinji, ni navduševala, so se začele dolgočasiti.

K temu je prispevalo tudi to, da sta gospoda - moža klubsko življenje in Kazina čedalje bolj odtegovala od doma. Žena ni več slišala o javnih zadevah, ker so o teh razpravljali v Kazini. Mož je dopoldne hodil za opravki, bil je v uradu, opoldne je redkobeseden pojedel kosilo, odhitel v Kazino ali v kavarno, od tam spet v urad, pa spet v Kazino in le v času večerje se je spet pojavil v domačem gnezdu. In ker je svojo razpoložljivo ljubeznivost porabil že med dnevom, za dom in ženo ni ostalo ničesar. Nikoli se ni spomnil, da bi mogoče tudi njegova življenjska družica imela duhovne potrebe. Morda je to delno opravičljivo s tem, da je sčasoma postajala izobrazba moških čedalje višje stopnje, medtem ko je izobrazba žensk ostajala na starem nivoju in tako nista več mogla razumeti drug drugega; in ker je zaživel "nazor", da je žena v hiši zelo koristen element, mož svoje žene sploh ni poskusil vzgajati ter učiti. Torej se je ženska začela dolgočasiti."²⁶

Ta "dolgčas" je botroval pojavu prvih feministk in feministov:

"Dolgčas je rodil neskončna luksuzna ročna dela, ki sicer zahtevajo ogromno denarja, so pa zelo redkokdaj lepa in še redkeje koristna. Tako se je rodil tip ženske, ki požira opolzke romane in je hrepeneča občudovalka avantur "grofice X" ter "markiza Y" in dobro je, če ostane vse pri teoriji in tega nočejo prenesti v prakso. Tako je nastal tip ženske, ki ni bila razumljena, pa pretirano čista

²³ Glej op. 20.

²⁴ Avtorica v članku na "znanstveni način" podaja pregled zgodovine človeštva in znotraj le-te vlogo ter položaj ženske od časov matriarhata do industrijske revolucije (Prav tam).

²⁵ O vlogi ženskega oblačila je Marjin list leta 1913 (št. 5, str. 156) zapisal: "Tudi pri nas ne bi škodilo, če bi naše ženske menje metale na gizdavi obleč, pa bi več skrbele za zdravje svoje dece (...), štera v nogokrat hodi v raztrganoj pa v umazanoj obleki, gda se matere gizdi, jo v takših oblačilaj, štera se že za nje nikoli ne spodobijo" (Prav tam).

²⁶ Mév, 22. marec 1914.

ženska, ki svojo družino molestira z nenehnim pospravljanjem ter ženska, ki rada veseljači.

Med ženskami, pa hvala Bogu tudi med moškimi, ki so se dolgočasil, so se našli tudi taki, ki so uvideli, da tako stanje ni pravilno, da je treba žensko dušo napolniti z dragocenejšo vsebino, če ne želimo, da zaide v slabo smer, uvideli pa so tudi to, da neizkoriščena energija tudi z gospodarskega vidika predstavlja ogromno izgubo.

Ti so postali prvi feministi in feministke.²⁷

Da je ravno "ženskost" dominantna lastnost ženske, tudi tega avtorica v vsebini članka ni zamolčala, vendar poudarja, da "ženskost" ne izraža nujno tudi omejevanje duhovnih (in fizičnih) sposobnosti ter možnosti:

"Kdo je bolj ženstven, tisti, ki izgubi zavest, če zagleda miš, ali pa zbeži, če je poleg njega zagozrela obleka služkinje, ali tisti, ki ne more pogledati rane ali zlomljene roke, ne da bi mu bilo slabo, ki je nebogljn in nespreten, ki še vozovnice za vlak ne zna pošteno kupiti?

"Weiblich sein, heist mütterlich sein", je rekel nek odličn pisatelj in to je prava poteza, glavna značilnost ženskosti: pripravljenost pomagati, ki je prava ženska nikoli, v nikakršnih okoliščinah ne more izgubiti, kakor so tudi ženske, ki tega v svoji duši nikoli niso imele."²⁸

Od tega izhaja tudi splošno uveljavljeno prepričanje - ne glede na naravne danosti ženske, da je le-ona fundament družine, ki pa je tudi celica družbe.²⁹ Mišljenje Greisingerove je na tem mestu seveda drugačno.³⁰

Jasno, da je bilo njenemu pisanju idejno izhodišče Kongres o volilni pravici v Budimpešti - tudi tega v svojem, zdaj že kar "srboritem" članku ni zamolčala:

"Ženske so zrele za spoštovanje ter nastop v javnem življenju in tisti, ki je lansko leto na Kongresu volilne pravice v Budimpešti videl zastop-

nice žensk z vsega sveta, mora uvideti, da jih ni več mogoče zbrisati s prizorišča javnega nastopanja."³¹

Greisingerova kot primer omenja gospo Charles - Lees, županjo mesta Oldham, ki "stavko železničarjev ni prekinila z vojsko ali policijo, ampak s pametnim in prijetnim humorjem. V Budimpešti je sama pripovedovala, da se je 13 ur pogovarjala z njimi, na koncu pa so se vsi smejali in mir je bil vzpostavljen. V mestu je uredila igrišča in parke (ni sledila primeru Szombathelja, ki še obstoječe pokvari). Za delavskimi "cottages" je dala zgraditi hiše z vrtovi, tako da bo mesto, ki je bilo včasih grdo, nastalo najlepše v Angliji."³²

O volilni pravici pa je zapisala: "... Seveda če niso slepi, morajo tudi feministi kmalu opaziti prednosti pravice glasovanja in zato je bilo feministično geslo "Wotes for women!" kmalu ne samo cilj, ampak tudi sredstvo, da bi vlade prisluhnile njihovim zahtevam."³³

V zaključku se je Greisingerova dotaknila tudi "soboških feministk":

"Kako nesebično neutrudljive in navdušene "agitatorke" svojih idej so lahko ženske, dokazujejo naša Vilma Glücklich, Auguszt Rosenbeg ter Rózsa Schwimmer. Tisoč primerov bi še lahko navedla, toda že tako sem izkoristila vaše potrpljenje, zato vas prosim le, da se brez evforije ukvarjate z vprašanjem feminizma in brez pristranosti."³⁴

Da je bilo prepričanje mnogih gospodov kljub vsemu pristrano, je lahko opazil vsakdo, ki je v tistih časih prebral članek dr. J. M.-ja v soboškem tedniku. Njegovo pisanje kljub visoki izobrazbi ne izraža "treznega" načina razmišljanja, kvečjemu na ironiziran način potencira dominantno vlogo močnejšega spola in zdi se, da izvira le iz "načela kontradiktornosti", preko katerega s humornimi pridevki ter očitki na račun ženskega (resda po-

²⁷ Prav tam.

²⁸ Mév, 22. in 29. marec 1914.

²⁹ "Če je res, in ker je res, da je družinsko življenje fundament družine, družbe, države, vere in dobre morale; če je res, in ker je res, da tke ženska družinsko življenje z nežnimi, a močnimi nitmi notranje ljubezni... naj se torej feministični "tabor" ne postavlja s padlo Šparto, naj ne postavlja oltarja iz enakosti izvirajoče svobodne ljubezni, ampak naj ostane tam, kjer ga je skrb z njegovo sveto nalogo postavila." (Članek "Feminizem" avtorja dr. J. M.-ja, ki ga je kot odgovor na pisanje Greisingerove objavil Mév 4. oktobra 1914).

³⁰ "Naslednji argument zoper to, da bi ženske služile je ta, da je tekunica moškemu, odvzame mu kruh in otežuje ustvarjanje družine (...) Ej, ej, da bi bil moški res tako šibak!? In če je dejansko tak, tedaj si ne zasluži vodilne vloge. Feministično načelo je tudi, da naj zmaga "boljše", toda enako je tudi načelo vsakega poštenega človeka (...). Da se otežuje ustvarjanje družine, če tudi ženska služi? Ravno nasprotno; zagotavlja srečo družinskega življenja, saj omogoča, da vsakdo po svojem srcu izbere življenskega partnerja." (Glej op. 28).

³¹ Mév, 5. april 1914.

³² Prav tam.

³³ Prav tam.

³⁴ Prav tam.

Dokaj neevforično se je svojega poslanstva zavedala (ter v "primerni" obliki izkoriščala) tudi soboška grofica Marija Szápáry (1840-1908), ki je bila mnogim (napredno mislečim) Sobočankam "zgled dobrote", saj po besedah mnogih nihče ni šel od nje praznih rok. Ker ni imela kakih "skrivnosti" (njenega moža - Gézo Szápáryja so obkrožale "zgodbe" o pretirani varčnosti), zato se je tudi z lažjim srcem posvečala ubožnim in bolnim ljudem. Njena dobrota se je neposredno izkazala ob ustanovitvi "Dobrodelnega ženskega društva" v Soboti (Muraszombat jótékony nőegyesület). 26 let je bila predsednica ženskega Dobrodelnega društva v Budimpešti, kjer je menda celo lastnoročno delila hrano okoliškim revežem. Na Reki je dala zgraditi otroško sirotišnico in tako ne preseneča podatek, da je bila prva od Madžark plemenitega rodu, ki jo je Elizabeta I. odlikovala z Redom najvišjih zaslug, kakor jo je podobna čast doletela od Svete Rimske Stolice (Mév, 31. maj 1908 in Marjin list, št. 3-4, str. 199-200 1907/08).

gostega) romantičnega idealiziranja (javnega) življenja le še povečuje "bralni užitek" tistim, ki jim je to pisanje pravzaprav namenjeno; to pa so - se razume - "gospodje soboški":

"Pravico, enako pravico z moškimi! To je trenutni moto žensk. "Dol s suženjstvom!" je stokanje feministk...

Naravni zakon je po mnenju feministk le razporeditev dela. Ta naravni zakon torej v družini, družbi in državi ne vlada ne ženski, ne moškemu. Strastni vzkliki so najbolj iskreni, zato naj mi bo dovoljeno, da tudi sam na tem mestu zakričim: "Oho!"

Poglejmo današnje ženske v družini! Celó v najbolj zanikrni kolibi ima ženska glavno vlogo, dirigira v hiši, družino osreči ali pa jo naredi nesrečno.

Preidimo takoj k bistvu vprašanja. Za katero družbeno ugodnost je ženska prikrajšana? Res ne vem, za katero. Pri veseljačenju, razvedrilu, v društvi zajema z večjo žlico kot moški; medtem ko se ta skromno zavleče v plesne dvorane, ženska flirta z drugimi, in če je mož pravi, ki dá kaj na poštenje svoje hiše, to seveda prepove in postane torej... ženin tiran?

Poglejmo diplomacijo, politiko...! Ali nimajo ravno ženske izza kulís glavne vloge?! Ali niso od vseh začetkov povzročiteljice nastajanja ter pogubljanja držav?

Ideali kot ideje lahko živijo večno življenje, ne da bi se uresničili; tiste, ki se hranijo s takimi idejami, imenujemo entuziaste, ki niso nevarni. So pa tudi ideali, ki rušijo in ki se kot vihar ne zmenijo za uničenje. Z nasilno roko se lotijo reda, da bi ustvarili kaos, v katerem tudi sami propadejo.³⁵

Kot kaže, je ravno "gospod doktor" zapadel v idealiziranje "Adamovega rebra"...

"Marijin list" kot osrednji časopis z vsebino izrazito katoliškega značaja ni imel namena konkurirati osrednjemu soboškemu tedniku (Muraszombat és vidéke), saj je namerno težil k vsebini vzgojnega tipa, ko pa se je prvi večji val feminizma dotaknil tudi Sobote ter okoliških krajev, se je (že) v marcu 1912. leta pojavil članek z "Desetimi zapovedmi",³⁶ ki naj bi opravičile nepristrani sloves tega verskega lista. Pisec omenjenih zapovedi se je zavedal "ženske jeze" in zato duhovito dodal: "Alijaj bi bilo po meni, csi bi tak do mene mogle, dobro, ka szmo dalecs razno..."³⁷

Za svojo "eksistenco" se je avtor članka zbal predvsem zato, ker je kljub svobodomiselnim zapovedim bilo čutiti kanček "patriarhalne filozofije": "Vszigdár (vedno, op. D. K.) po mozsevoj voli hodi

i nigdár (nikoli, op. D. K.) njemi ne gucsi proti."³⁸

Tako se je glasila prva zapoved, ob kateri je avtor poudaril, da jo je (kot tudi ostalih devet) popisal na željo drugih in zato ne prevzema odgovornosti. O miselni dejavnosti pa piše pri drugi zapovedi: "Csi eden dén (dan, op. D. K.) dvakrat ali szedenkrát na drúgo miszel má mózs, ti tüd i telkókrát obrni szvoje mislenje."³⁹

Žena se je morala obračati po vetru (beri: možu), a je četrta zapoved na primer velela, da naj je žena "kraljica na domu", vendar ne bi smela nikoli pozabiti, kdo jo je pravzaprav postavil na "mesto kraljice".

Kljub očitku, da je najbolj nesrečen tisti mož (in tista družina), katerega žena tako glasno govori in vpije "sztaksim glászom gucsij ali bole lárna" (govori s takim glasom ali se celo dere, op. D. K.), da bi lahko "na szodnji dén za trombitása dobra bila", se epilog zaključuje dokaj modro in tedanjim razmeram "primerno":

"Da pa te je zsená prej szlüzsbenica szvojega mozsá. Nigdar nej... Zs njim cela ednaka persona osztáne ona nadale tüdi, ali szakojacsko, njemi podvrzsena i tak more biti."⁴⁰

Tako so morale Sobočanke (verjetno tudi v veselje nemajhnega števila Sobočancev) na "dosledno izpolnjevanje načela enakopravnosti med spoloma" počakati vse do tridesetih let ko tudi "csinos nö ni bila več le "čédna žena", ampak tudi "čédna",⁴¹ in ko vsled novih (beri: strankarskih) nazorov tudi "Kezét-csókolom" ni bil več "obligatna manira" dobre dunajske (beri: budimpeštanske) dvorne šole, ampak so morali gospodje svoje gentlemanske manire odslej "izkazovati" v javnih (to je tako moškimi kot ženskam dostopnih) lokalih, v katere sta vodilna soboška gostilničarja takole vabila goste na jedačo in pijačo:

V kavarni : Izborna pijača

V restavraciji : Prima jedača

V prvem nadstropju : Tujske sobane

V poletju pa bo za vse Sobočane

zgradil še kegljišče,

da še bolj znan bo po svetu postal

Faflik — Central.

³⁵ Glej op. 29.

³⁶ Marijin list 1912, št. 3, str. 73.

³⁷ Prav tam.

³⁸ Pra tam.

³⁹ Prav tam.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ V prekmurskem dialektu "modra ženska".

**Prijetno zabavo,
izborno res kavo,
in prima pijačo
za zmerno plačo
to znajo tujci in pa Sobočanci,
da svojim gostom nudi**

Sočič Franci
Velika kavarina

V času "soboške intelektualne opozicije", ki je temelje obstoja pridobila s prihodom kranjskih, koroških ter štajerskih prišlekov, je na plano skočila "ženska garda", na račun katere so soboški gospodje, ki so tako radi posedali pri "Dobrayu", "Fafliku", "Bacu" ali "Sočiču"... zbijali šale:

"Zdaj kavarne tri imamo, kaj še Murska hoče? Po treh stezah blodijo nam naše želje vroče, če povsod le čaje spraviš tri, štir' na tapeto, pa zamenjaš svojo ženo za preljubu teto."⁴²

Kako zelo aktualno je bilo vprašanje splošne volilne pravice, pričajo tile zabavljivi zapisi.⁴³

O ženski volilni pravici

Zahteve žensk

Ko volilna borba bo,
ko se govorilo bo,
šla bom tudi jaz na shod
in kričala bom tam not.

Polijskim uram bo skrajšan njih potek,
možem odklenkalo bo sedet', kakor cvek.
Cigaretam in tobaku, to delo bo poslank,
zvišat' cene a enak' znižati za frank.

Možem tresejo se hlače,
ker bo prišlo zdaj vse drugače,
saj je bil že čas,
za vse moške in za nas.

Odgovori moških

Možem nevarnost se obeta,
od lastnih žen zdaj prav zares;
voliti hočejo dekleta,
pa tudi druge ženske vmes.

To vse smrdi po konkurenci,
v nevarnosti je naš primat.
Komu smrdele cigarete bodo,
če žena bo poslanec postal?
Čeprav sem rebro jaz posodil,
da ti prišla si sploh na svet,
jaz nisem s tem ti še dovolil,
da hlače smeš mi tudi vzeti.

Tudi taka je zgodovina Sobote, kakor je le-ta tudi del slovenskega in ne le madžarskega zgodovinskega. Koliko "dobrega" in "slabega" sta ljudem ob Muri prinesli ogrska ter slovenska (beri: jugoslovanska) uprava, je vprašanje posameznika. Tudi starejši ljudje - navajeni vsega "hudega", ki so bili priča tej preobrazbi, so se na novosti odzivali z nekakšno zmedenostjo, predvsem pa z odkritim presenečenjem, kot tudi "tista starka, ki je mislila, da je evangeličanka in že obenem katoličanka, ki je žalostno odkimala, da ne zna madžarski, in se je le čudila novemu svetu in novemu denarju in novim mejam in novim "gospodom", ki razumejo "vendski" in ji ni bilo treba tolmača na sodišču..."⁴⁴

ZUSAMMENFASSUNG

Richte dich immer nach dem Willen des Mannes und widerspreche ihm nie!

Der Alltag des Marktfleckens von Sobota wurde am Anfang des 20. Jahrhunderts durch politische Veränderungen wachgerüttelt, die außer dem Weltkonflikt auch die ersten Forderungen nach der uneingeschränkten Freiheit der Frau mit sich brachten. In diesem halbruralen Ort hatten diese Forderungen gewiß nicht jenes Gewicht, welches sie im Hinblick auf den bewegten Alltag der männlichen Population verdient hätten.

Die Einwohnerin von Sobota "durfte" die Rolle einer treuen Ehefrau und gewissenhaften Mutter spielen, die nachmittags nur in Wohltätigkeits-Frauenvereinen (mit)wirken "durfte". Darin erschöpfte sich ihre Rolle in der Öffentlichkeit.

Der Großteil der Frauenpopulation von Sobota war (einschließlich jener der wohlhabenden und gesellschaftlich etablierten Familien) nach strengen Prinzipien der katholischen (halbbäuerlichen)

⁴² Düplin, 1. februar 1939, str. 3.

⁴³ Düplin, 1. februar 1940, str. 3.

⁴⁴ Prekmurski profili, spisal France Sušnik, Maribor 1929, str. 36.

Familie erzogen. Nur wenigen wurde schon von der Geburt her die Möglichkeit eines gesellschaftlichen Aufstiegs gegeben. Diese bot sich etwa durch die Heirat mit einem benachbarten ungarischen Kleinbürger, dessen "Lebenskultur" an den Abenden durch den gewohnten Rhythmus des Stadt-Casinos beschränkt wurde.

Sobota schmückten an der Jahrhundertwende zahlreiche Kaffeehäuser, (zu) viele Wirtshäuser, Dobrays Hotel mit dem Casino und der zentrale Schloßkomplex. Gerade Gräfin Marija Szapary war in den Augen der meisten Frauen in Sobota die "eigentliche Verkörperung von Anmut und Güte". Sie wurde sowohl in den Kreisen der Budapester Aristokratie als auch vom einheimischen Pfarrer Slepcec sowie vom einfachen Sobotaer Volk verehrt. Das gesellschaftlich-kulturelle Leben von Sobota war jedoch nicht nur auf den Casino-Verein beschränkt, besonders die Lesekultur sollte im Falle der Frauen in Sobota als Zeichen des Fortschritts, der Bildung oder wenigstens des "guten Geschmacks" gelten. Bibliotheken mit entsprechendem Lesestoff gab es im damaligen Sobota nicht, wenn man von einzelnen "Privatsammlungen" absieht. Aus diesem Grunde sahen sich die Einwohner von Sobota mehr von Tanzkursen, Kinovorstellungen und Theateraufführungen wandernder Schauspielgruppen angezogen. Im edukativen Sinne erzielten solche Veranstaltungen nicht die angemessene oder erwünschte Wirkung. So habe sich - laut Ilona K. Greisinger, einer der "ersten Feministinnen" von Sobota - ein Typ der untertänigen, zu wenig selbstbewußten und gebildeten Frau herausgebildet, die dem stärkeren Geschlecht nicht "intellektuell zu konkurrieren" imstande gewesen sei, was angesichts der Bildungs- und Berufsmöglichkeiten nicht überrascht.

In die politische Diskussion über die Rolle der (Ehe)Frau griff auch die Kirche ein, und so nahmen ziemlich viele Frauen in Sobota den Schleier, andere wiederum erreichten nach den Normen der damaligen Zeit die "höchste" Bildungsstufe als Gouvernanten und Lehrerinnen. Das war aber

auch alles, und nach der Auffassung von Greisinger habe die Frau begonnen, sich zu "langweilen". Einige hätten die Zeit mit dem Lesen von "obszönen" Romanen, andere wiederum mit Handarbeiten vertrieben, nur wenige hätten sich getraut, ihr geistiges Leben mit etwas Nützlicherem auszufüllen. Letztere seien nach Greisingers Theorie die ersten Feministinnen geworden, viele von ihnen hätten eine Stütze in ihren Männern gefunden.

Natürlich distanziert sich Greisinger nicht von der etablierten Überzeugung, zugleich einem "Naturgesetz", die Frau sei das Fundament der Familie, so wie diese auch die bedeutendste Zelle jeder Gesellschaft darstelle. Ihren "Thesen" widersetzte sich ein gewisser Herr J.M., bezeichnete er die Frau in der Gesellschaft doch als eine dominante Person, die im eigenen Haus regiere, im öffentlichen Leben aber übermäßig feiere und flirte, in Diplomatie und Politik trage sie aber die Verantwortung für Entstehung wie Untergang von Staaten.

Daß die Frau in keinerlei Hinsicht gesellschaftlich benachteiligt sei, stellte auch das zentrale Blatt im Übermurgebietes "Marijin list" (Marien-Blatt) fest. Der Frau wurden diplomatische und ähnliche Ambitionen zwar nicht zum Vorwurf gemacht, dennoch wurde in den "didaktischen" Artikeln auf die patriarchalische Rolle der Kirche und des Mannes im Eheleben hingewiesen.

Das Ende des Ersten Weltkriegs brachte den Slowenen den Frieden und zahlreiche "Selbständigkeiten", dem Übermurgebiet aber eine "neue" politische und soziale "Geschichte". Hier kamen Parteiinteressen zum Ausdruck und in deren Rahmen die ersten Forderungen nach einer stärkeren Rolle der Frau in der Öffentlichkeit und in der Gesellschaft im allgemeinen. Während sich die Herren im nächsten Wirtshaus dem Kartenspiel hingaben, entwarfen ihre Ehefrauen die ersten "politischen Manifeste" und "Parteiprogramme"...